

en el cinquè
centenari del
descobriment
d'amèrica
l'aportació
catalana en el
descobriment

per
RAFAEL TORRENT i ORRI

Sense voler discutir on nasqué el ciutadà genovès **Cristòforo Colombo**, hom creu que no és correcta la traducció Colón i, en canvi, ho és la de Colom, com ho fa Gonzalo Fernández de Oviedo, el primer cronista d'Indies Occidentals. Potser persones de llengua castellana ens poden dir que la seva fonètica indueix a traduir Colón i no Colom, malgrat allò abans dit. Respectem la seva preferència, però confiem que també serà respectada la fonètica catalana. Cal esperar que hi hagi concòrdia.

En la magna empresa de descobrir un Nou Món, hi participaren catalans, entre d'altres, tres: Jaume Ferrer de Blanes, cosmògraf; Fra Bernat de Boïl, evangelitzador; i Miquel Ballester, expert mariner.

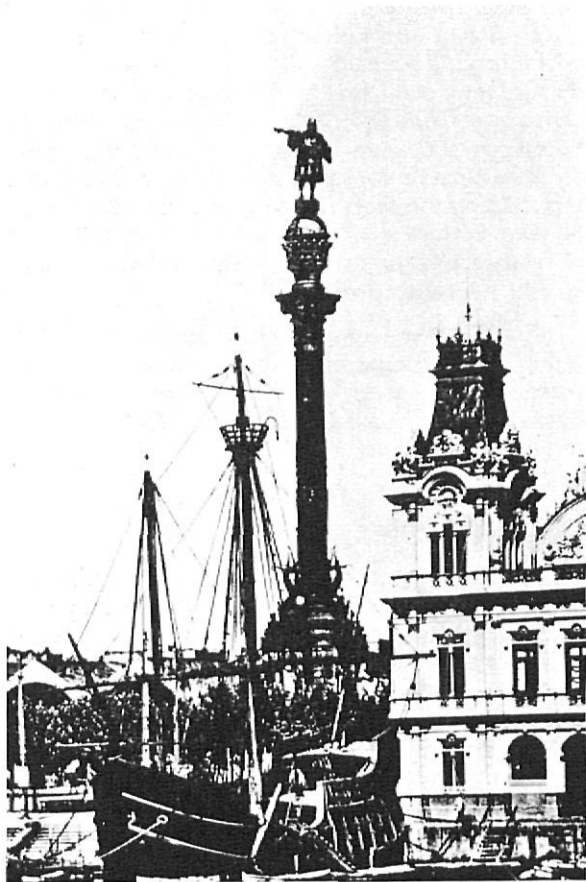
I. JAUME FERRER, DE BLANES

En realitat, nasqué a Vidreres, població a poca distància de Blanes, el 1445. De ben jove, es traslladà a Nàpols, on un Joan Ferrer era tresorer reial, probable parent del nostre cosmògraf, qui cursà matemàtiques i astronomia a la Universitat napolitana. Quan torna a la Península Ibèrica, es dedica al comerç i gaudeix d'una important fortuna. Es posa en contacte amb l'Almirall de Castella, Fadrique Enríquez de Cabrera, i després coneix el Gran Cardenal Mendoza.

Jaume Ferrer era a Barcelona, l'abril de 1493, en arribar Colom, el descobridor. L'esmentat cardenal, escriu al nostre cosmògraf una lletra en què diu: «Jayme Ferrer, especial amigo: Nos querriamos hablar con Vos algunas cosas que cumplen; por ende rogamos vos que, vista esta letra nuestra, partais y vengais aqui a Barcelona y traed con Vos el Mapamundi y otros instrumentos, si teneis, tocantes a cosmografia». L'epístola revela que han parlat diverses vegades sobre assumptes cosmogèfics per a descobrir les Índies Occidentals i que el Cardenal ha vist el Mapamundi de Ferrer, coneixedor de les rutes de les mars mitjançant els astres, amb l'esmerç de l'astrolabi.

Colom, després del descobriment, viatjà en triomfal ruta terrestre, de Sevilla a Barcelona. Arribà a la ciutat comtal a finals d'abril de 1493. G. Fernández de Oviedo, membre del seguici escriu: «vi allí venir al Almirante don Chripstóbal Colom con los primeros indios que destas partes allí fueron en el primer viaje e descubrimiento». L'audiència barcelonina la presidiren els reis reis Ferran i Isabel, en el Palau Reial Major, en el saló dit el Tinell, actualment restaurat, amb façana a la plaça del Rei.

El monarca escriu (2 novembre 1494) una lletra a Jaume Ferrer i després li mostra els capítols del tractat de Tordesillas. El cosmògraf

Monument a Colom i la caravel·la Santa Maria.

els estudia i escriu als Reis una epístola (Barcelona, 27 gener 1495), en la qual, entre d'altres coses, els diu: «y así envío con un hombre mío a sus Altezas una forma mundi en figura extensa en que podrán ver los dos hemisferios, según el tratado de la esfera». Els Reis no tarden a respondre i li diuen: «sois acá menester, por servicio nuestro que fagais en otra vuestra venida, de manera que seáis acá para en fin de mayo primero». Ferrer hi fa cap i els proposa dos mètodes: un, científic; i un altre, pràctic; ambdós per a determinar aqueixa línia ideal que calia passar a 370 llegües de les illes de Cabo Verde. El mètode pràctic consistia a escollir cert nombre de mariners experts d'un i d'altre costat, els quals d'acord amb els seus costums, calcularien les distàncies recorregudes navegant vers Occident, fins a complir les 370 llegües.

Coneixedor Ferrer d'una carta de navegar feta per Colom, Ferrer, per indicació de la Reina, escriu (Burgos, 5 agost 1495) a Colom, llavors en seguici a la Cort. Els historiadors Ballesteros

Beretta i Soldevila la valoraren merescudament l'esmentada carta de Ferrer, fins a dir que tal vegada inspirà la nova ruta seguida per Colom, en el seu tercer viatge, que tingué un resultat transcendental: descobrir el Nou Continent pròpiament dit, la península de Pària, a Venezuela, terra que Colom reputava meravellosa.

La ciutat de Barcelona va saber alçar un monument molt important dedicat a Colom i, en el seu basament, entre d'altres figures, hi ha la del cosmògraf Jaume Ferrer de Blanes (1).

II. FRA BERNAT DE BOÏL

Nascut a Tarazona (Aragó), de família noble. Passà la major part de la seva vida en terres catalanes. Fou el superior dels dotze ermitans escampats per la muntanya de Montserrat i la seva residència habitual era l'ermita de la Santíssima Trinitat. Els Reis Catòlics el designaren per dirigir l'evangelització de les Índies Occidentals, missió que fan saber al Pontífex romà, des de Barcelona, el juny de 1493; i posteriorment a Juan de Fonseca, per a proveir del necessari al missioner fra Boïl i als frares que l'acompanyaven. El seu prior fou l'intel·lectual de l'expedició del segon viatge colombí. És queixava que li mancaven **llengües**, és a dir, intèrprets per a entendre i ensenyar als nadius. Per això, l'evangelització era molt lenta. Aimant dels clàssics i docte escriptor, representava un misticisme que fracassà a Índies, per diverses circumstàncies.

Colom trobà una illa muntanyosa, a la qual nomenà Montserrat, en record del santuari català, a instàncies de fra Boïl, qui formava part del Consell de govern de la fortalesa de Sant Tomàs, en l'Illa Espanyola, l'actual Haití. Tornà a Espanya, on arribà el novembre de 1494, amb l'armada que havia portat Bartolomeu Colom (2).

(1) Per a més notícies de l'esmentat cosmògraf, consulteu el meu treball publicat a ANALES DEL INSTITUTO DE ESTUDIOS GERUNDENSES. Vol. XXIII, 1976-7, pàgs. 53-138. Vol. XXIV, 1978, pàgs. 57-130. Treball que, en 1969, obtingué el Premi Pròsper de Bofarull. Adjudicat per l'Institut d'Estudis Catalans. Ponència dictaminadora: Jordi Rubió. A. Duran i Sanpere. R. d'Abadal i Vinyals.

(2) Per a més notícies de Fra Bernat de Boïl, consulteu A. Ballesteros Beretta. **Cristóbal Colón y el descubrimiento de América**. Barcelona. Salvat Editores, S. A. T. V, 1945, pàgs. 175-81.

Jaume Ferrer de Blanes,
en el monument a Colom.

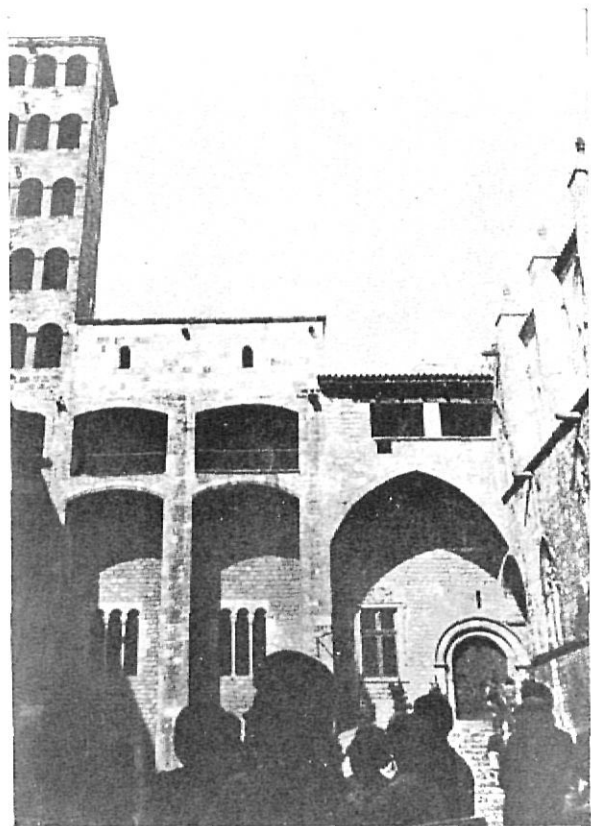
descobrimet d'america

III. MIQUEL BALLESTER

En el tercer viatge colombí, iniciat pel juliol de 1498, hi participà Ballester, nascut a Tarragona, nomenat alcaid de la fortalesa de la Concepció de la Vega, en l'illa Espanyola. Aconseguí amb llur diplomàcia la concòrdia entre Colom i Francisco Roldán, cap del moviment sediciós anticolombí, enfrontats molt de temps. L'Almirall disposà que Ballester i Garcia de Barrantes anessin a la Cort, per informar els Reis de tot allò que havia succeït. Sortiren, l'octubre de 1499, per anar a Espanya. El primer retornà a Santo Domingo per donar compte a Colom del fracàs de les seves gestions, però després aconseguí que l'Almirall escrigués al rebel Roldán, sense fer-se la pau.

El dominic Bartolomé de Las Casas, famós defensor dels indis, esmenta en un escrit a Miquel Ballester: «Esta es su carta y bien parece que era catalán, porque hablaba imperfectamente, pero hombre virtuoso y honrado y de voluntad sincera y simple: yo le cognoscí mucho» (3).

Per commemorar el cinquè Centenari del descobriment d'Amèrica, la ciutat de Barcelona mereix participar en la projectada Exposició Universal, pels fets abans dits. Un d'ells és el brillant i pintoresc viatge triomfal de l'Almirall Colom i el seu seguici, de Sevilla a Barcelona, llarga ruta que simbolitza l'amistós llaç d'unió entre ambdues grans ciutats marítimes.

(3) Per a més notícies de Miquel Ballester, consulteu el susdit volum, pàgs. 400-10; i Bartolomé de Las Casas. **Historia General de las Indias**. Madrid. Academia de la Historia, a la **Colección de documentos inéditos para la Historia de España**. Vols LXII a LXVI, 1875.

Entrada que mena al Saló del Tinell del Palau Reial Major, on fou rebut Colom en audiència presidida pels reis.